

Keizer Karel V (1500-1558) Europa's macht en onmacht

Tentoonstellingen Sint-Pietersabdij, Gent: 6 november 1999 - 30 januari 2000

Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, Bonn: 25 februari 2000 - 21 mei 2000

Kunsthistorisches Museum, Wenen: 16 juni 2000 - 10 september 2000

Museo di Santa Cruz (met Museo del Prado), Toledo: 1 oktober 2000 - 7 januari 2001

Inhoud

De tentoonstelling Keizer Karel V	pag. 02
Het concept van de tentoonstelling	pag. 03
De belangrijkste tentoongestelde stukken	pag. 06
De catalogus	pag. 07
Aanbiedingen die de tentoonstelling begeleiden	pag. 07
De CD bij de tentoonstelling	pag. 08
Congres en concert	pag. 08
Externe evenementen rond het thema:	
ARTE-themagebonden avond	pag. 09
WDR 3	pag. 10
Karel V, opera van Ernst Krenek	pag. 11
Vooraankondiging	pag. 12
Audioguide: Duits, Nederlands, Engels, Frans, Italiaans	

Timetable

24-02-2000	
Persconferentie	11:00 uur
Opening van de tentoonstelling	19:00 uur
22 tot en met 25 februari, Congres te Munster en Bonn met als thema „Karel I van Spanje en V van Duitsland“	
25-02-2000 de laatste dag in Bonn	09:00 - 18:00 uur
Concert in het Forum met het ensemble Orphénica Lyra	20:00 uur
Muziek aan het hof van Karel V	

Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland
Friedrich-Ebert-Allee 4, 53113 Bonn

Presse

Telefoon 0228-9171.204/5/6 Telefax 0228-9171-211

www.bundeskunsthalle.de / e-mail: majer-wallat@kah-bonn.de

De tentoonstelling

Vier internationale instellingen sloten zich naar aanleiding van zijn 500ste verjaardag samen tot het tentoonstellingsproject CAROLUS. Deze instellingen liggen elk in een van de centra van het voormalige rijk van Karel V: in Gent is Karel V geboren, aan het hof te Mechelen en Brussel is hij opgegroeid, de Nederlanden en Vlaanderen waren een economisch centrum binnen zijn rijk en in Europa. Bonn ligt in het midden van dit voormalige Duitse Rijk, toen hij in 1519 als Karel V tot keizer werd gekroond. Uit de aanspraak op deze keizerstitel wordt het concept van de Monarchia Universalis geboren. Zijn verzoek om Europa een supraregionale orde onder dynastiek christelijke voortekens te geven mislukte. Wenen was het centrum van de Habsburgse erflanden van Oostenrijk en het fundament van de familiemacht van de Habsburgers. Belangrijkste zwaartepunt van het rijk, waarin de zon nooit onderging, was Spanje met zijn overzeese gebieden: na de vroegtijdige dood van zijn vader Filips, volgde Karel V in 1516 zijn vader als Spaanse koning op. Sinds Karel de Grote heerste er niemand meer over een dergelijk vérreikend heerschapsgebied. Hij was koning van Spanje, Napels en Sicilië, keizer van het Heilige Roomse Rijk, heerser over Vlaanderen en de Nederlanden, en over grote gebieden in Midden- en Zuid-Amerika.

De veelzijdigheid van de historische betekenis en de functies van de verschillende vorstendommen en rijken binnen de Monarchia Universalis van Karel V, tekent zich in gelijke mate af in de verscheidenheid van de vier tentoonstellingen. Elke plaats benadert de persoonlijkheid en zijn tijdperk uit een eigen perspectief: Gent plaatst de Bourgondische afkomst van Karel V en de culturele bloei van Vlaanderen en de Nederlanden in het brandpunt.

Er zullen slechts 40 werken uit deze tentoonstelling onder de 500 tentoongestelde stukken in Bonn te zien zijn.

Deze tentoonstelling is opgebouwd rond het thema Reformatie, de politieke situatie in het Rijk en de belangrijkste vernieuwingen van de tijd op het gebied van de geestesgeschiedenis en de natuurwetenschappen met de blik gericht op de betekenis ervan voor de toekomst van Europa. Veel aandacht wordt besteed aan de rol van Karel V als mecenas. Zijn opdrachten aan kunstenaars van die tijd, heel in het bijzonder Titiaan, drukten eeuwenlang hun stempel op de Europese hofkunst. De samenwerking tussen de 'Kunst- und Ausstellungshalle' en het Weense kunsthistorische museum, waarvan de grondslag gevormd wordt door de verzamelingen van de Habsburgers, biedt hier grote hulp. Tot de hoofdwerken van de kunst van de 16de eeuw horen 9 gobelins van groot formaat, met taferelen van de verovering van Tunis, die in het bezit zijn van de Spaanse kroon. Zij worden voor het eerst buiten Spanje getoond. Hun pas gerestaureerde kleurenpracht ontplooit zich in het grootste vertrek van de 'Kunst- und Ausstellungshalle' over een lengte van meer dan 120 m en een hoogte van meer dan 5 m.

In 120.000 schriftstukken van de politieke correspondentie van Karel V is de stem van de eeuw en van Karel V vastgehouden. Onder de documenten in de tentoonstelling is onder meer de brief van Luther te vinden, geschreven op de vooravond van zijn tweede ontmoeting met Karel V, en ook de Augsburgse Godsdienstvrede van 1555 met de handtekening van Ferdinand - Karel wilde aanvankelijk niet ondertekenen - het document dat wellicht de grootste gevolgen had voor de gehele 16de eeuw. Het vormt de grondslag voor het confessionalisieren van Europa.

De tentoonstelling staat onder de auspiciën van Zijne Koninklijke Hoogheid, Koning Juan Carlos van Spanje en van de Bondspresident van de Bondsrepubliek Duitsland, Johannes Rau.

Het concept van de tentoonstelling

1. De dynastie van de Habsburgers

De persoonlijkheid van Karel V met op de achtergrond zijn voorvaderen, ouders, broer en zusters

De grondbeginselen van zijn heersersidee

Op 24 februari 1500 schonk Johanna, later de Krankzinnige genoemd, dochter van het Spaanse koningspaar en echtgenote van Filips de Schone van Bourgondië, het leven aan een zoon. Hij kreeg de naam van de laatste Bourgondische hertog, Karel. In de loop van zijn leven zal hij meer titels en privileges vergaren dan ooit enige andere vorst uit die tijd. De stamboom van Karel en de portretten van zijn broer, zijn vier zusters, nonkels en tantes, schoonbroers, schoonzusters en kinderen getuigen van de veelvuldige betrekkingen tussen de staten en vorstendommen in Europa en het fijne vlechtwerk van familiale banden - deel van het universele rijksidee van Karel V - en verduidelijken de Europese horizon van de dynastieke politiek van de Habsburgers.

Een rij van portretten documenteert niet alleen de fysieke ontwikkeling van Karel, maar ook zijn plaats in de dynastieke plannen van zijn grootvader, keizer Maximiliaan I, en zijn eerste officiële functies. Met 16 werd Karel V als legitieme opvolger van zijn vader Filip de Schone tot koning van Spanje uitgeroepen. Om zijn erfgoed dat door de Spaanse grandes wordt aangevochten veilig te stellen, verblijft hij de volgende drie jaren in Spanje.

2. Het Imperium Romanum

Het Rijk en de gebieden onder de heerschappij van Karel V

In tegenstelling tot Spanje was het Duitse koningschap gebaseerd op een koningskeuze. Nog tijdens zijn leven had keizer Maximiliaan I pogingen ondernomen om de troonopvolging in het Rijk voor zijn kleinzoon Karel veilig te stellen. Echter zonder succes: op het ogenblik van zijn dood in januari 1519 was de vraag naar een opvolger open. Dit werd de oorzaak voor harde uiteenzettingen, vooral tussen de huizen Habsburg en Valois, die naar de Europese hegemonie streefden. Karel zegevierde, de pogingen van de andere kandidaten, keurvorst Frederik de Wijze van Saksen, Hendrik VIII van Engeland en vooral Frans I van Frankrijk, mislukten.

In dit gedeelte van de tentoonstelling moeten - geconcentreerd op de koningskeuze van 1519 - de complexe maatschappelijke, politieke en rechtsstructuren van het Duitse Rijk en de machtsverhoudingen in Europa worden voorgesteld; de beide spanningsvelden, waaraan de latere politiek van Karel V moest voldoen.

Onder Karel V en zijn broer Ferdinand (I), sinds 1531 Duitse ("Roomse") koning, ontwikkelden zich religieuze en politieke instellingen en wetten, die gedeeltelijk nog tot in de 19de eeuw zullen voortbestaan. Zo werd steeds vaker beroep gedaan op het sinds 1526 in Speyer gevestigde hoogste gerechtshof; de wetgeving door Karel V bleef tot 1806 geldig; de in 1521 uitgevaardigde rijksmatrikel, basis voor de belastingsprestaties van alle standen, maakte de weg vrij naar een modern belastingsstelsel. Karels verkiezing hing niet alleen van het wisselen van de geslachten Fugger en Welser af, maar vooral van het kundige schaakspel van zijn raadgevers en diplomaten. Hun belangrijke en ten dele zelfs dragende rol voor de gehele regeringsperiode van Karel zal duidelijk worden gemaakt aan de hand van de figuur van de grootkanselier Gattinara.

3. Oorlog en vrede

De strijd voor het overwicht in Europa; de strijd tegen het Osmaanse Rijk

Sinds zijn verkiezing in 1519 gebruikt Karel V in officiële documenten meestal de volgende titel: "Wir Carl der fünffte von Gottes Gnaden Römischer Kayser, zu allen Zeiten Mehrer des Reiches, König in Germanien, zu Castilien, Arragon, Leon, beyder Sicilien, Hierusalem, Hungarn, Dalmatien, Croatien, Navarra, Granaten, Tolleten, Valentz, Gallicien [...] der Canarischen und Indianischen Insulen und der Terrae Firmae des oceanischen Meers etc [...]", waardoor hij zijn aanspraak onderstreept op de wereldhegemonie. Tegen zijn voorstellingen over een vreedzame heerschappij over Europa onder dynastieke en christelijke voortekenen verzet zich vooral Frankrijk onder koning Frans I. De strijd die meer dan 30 jaar duurde en zijn eerste hoogtepunt vindt in de slag van Pavia in 1525, zal onder meer worden gedocumenteerd aan de hand van de talrijke verdragen, die steeds weer werden gebroken en waarover steeds opnieuw werd onderhandeld. Zij leveren het bewijs voor de wisselende bondgenootschappen en invloedssferen, die Europa in dit tijdperk altijd weer in twee kampen verdeelt. (Ook het perspectief van Frankrijk mag niet uit het oog worden verloren.)

De tapijten met de voorstelling van de slag bij Tunis laten zien, dat de tweede grote vijand van de Habsburgers, de nieuwe wereldmacht van het Osmaanse Rijk onder Soliman I, de Grote (resp. de Wetgever), werd betrokken bij de conflicten omtrent het overwicht in Europa; koning Frans I ondersteunde de Turken.

4. De macht van het geld

Wereldeconomie en landbouwwetenschap; het wereldrijk van Karel V als economisch gebied

In de eerste helft van de 16de eeuw kende het Duitse Rijk een economische opleving. Afgezien van de bevolkingstoename en een gestegen landbouwproductie, vond deze haar oorsprong vooral in technische innovaties, die de productiviteit opvoerden. Met name in de metaalindustrie ging het Rijk aan de top staan van de Europese landen. Duitse mijnbouwingenieurs waren overal ter wereld gevraagde specialisten, Georg Agricola's boek *De re metallica libri XII* (1530) werd het toonaangevende leerboek van het tijdperk.

Voorgesteld worden echter ook de nieuwe, in het Italië van de 15de eeuw ontwikkelde organisatiestructuren van het bankwezen en van de handel, bijvoorbeeld het betalingsverkeer zonder contanten, het verzekeringswezen, vooral dan scheeps- en handelsverzekeringen, de beurs (oprichting van de Antwerpse beurs) en het in heel Europa voorkomende informatiesysteem van de handelshuizen; structuren die nog steeds de basis vormen van het moderne economische leven. In dit "vroegkapitalistische tijdperk" formeren zich ook de eerste 'grootbedrijven' van voor de industrialisering en monopoliemaatschappijen, wat tot een sterke concurrentie leidde met de vaak nog middeleeuws georganiseerde stedelijke klein- en handwerksbedrijven. Begeleidingsverschijnselen zoals afzetcrises, inflatie, hongersnood en vernietiging van het milieu zullen in het tijdperk van de industrialisering vanaf 1760 in sterke mate terugkeren.

Voor de Augsburgse patriciërfamilie Fugger maakte consequent gebruik van het gunstige ogenblik: de Fuggers werkten zich op tot het toonaangevende bank- en handelshuis van die tijd, met vestigingen in alle landen van Europa (Fuggerkranten). Hun economisch imperium wordt als voorbeeld voorgesteld voor de macht van het geld in de 16de eeuw: zonder het geld van de Fuggers en Welsers zou Karel V nooit Rooms-Duitse keizer geworden zijn. Geld was vooral onmisbaar voor de betaling van de huurlingenlegers. Hoe niet betaald soldij wereldgeschiedenis kan schrijven, wordt aangetoond in een afzonderlijke afdeling over het landsknechtwezen en aan de hand van de Sacco di Roma.

5. Het Rijk en het schisma

De verantwoordelijkheid van Karel V voor de eenheid van de christenheid

De Reformatie was ongetwijfeld de belangrijkste gebeurtenis van de 16de eeuw. De sociale situatie in Duitsland, al in het tweede hoofdstuk voorgesteld, de conciliebeweging en vooral het humanisme als voorwaarde voor de Reformatie zullen in een scherp licht worden geplaatst. Met name de aflaat als directe aanleiding voor de scheuring in de kerk zal natuurlijk als thema behandeld worden.

De rode draad door het hoofdstuk wordt gesponnen door de Rijksdagen als forum van de directe uiteenzetting tussen Karel en Luther, tussen het "ware oude christelijke en katholieke geloof" (Karel V in Worms) en de gereformeerde kerk, maar ook tussen de politiek en de religieus gemotiveerde allianties van de Duitse vorsten. Vooreerst overwinnaar tegen de bond van de protestantse vorsten in de slag bij Mühlberg in 1547, moest de keizer na de samenzwering van de vorsten in 1552 in de Augsburgse Godsdienstvrede van 1555, het begin van de tot dan toe langste vredesperiode in Duitsland (tot 1618), de gelijkgerechtigde erkenning van de protestantse geloofsgemeenschap naast de katholieke verlenen.

6. De ontdekking en inbezitneming van de wereld

De tentoonstelling maakt vertrouwd met de nieuwe en vaak revolutionaire ontwikkelingen op het gebied van de navigatie, de scheepvaarttechniek en vooral ook de cartografie, vaak aan de hand van spectaculaire instrumenten en kaarten uit die tijd. Nieuwe kennis was de voorwaarde voor een beter leren kennen van de bekende wereld, maakte anderzijds ook de ontdekking van de 'Nieuwe Wereld' mogelijk.

Karel V trok hier nut uit een ontwikkeling die al sinds het midden van de 15de eeuw vooral door de Portugezen werd bespoedigd. Zijn zegel met de beide zuilen van Hercules en de inscriptie PLUS ULTRA werd ook het symbool van een imperium 'waarin de zon nooit ondergaat'. Bij de kolonialisering van Nieuw India overheersten echter weldra de economische belangen van enkelingen, met inbegrip van de bankiers, zoals bijvoorbeeld de Welsers. Goud, zilver en ook de indianen waren handelsware, alleen van belang door de opbrengsten die hiermee konden worden verworven. Aangespoord door Bartolomeo de Las Casas, vaardigde Karel V tenminste wetten uit tegen de slavernij, die de oerbewoners van Amerika het leven echter amper verlichtten.

7. De nieuwe alliantie van wetenschap en techniek

Tot 1500 overtrof de wetenschappelijke en technische kennis van andere culturen vaak dat in Europa (bijv. Chinese uitvindingen zoals papier, porselein, buskruit enz.). Pas in de 16de eeuw onderging de technische ontwikkeling in Europa een enorme versnelling (alleen vergelijkbaar met het tijdvak van de industriële revolutie na 1760). Een van de voorwaarden is beslist het reeds in hoofdstuk 6 behandelde thema van de ontwikkelingen

in het economische leven, die het uitwisselen van informatie en kennis stimuleerden; doorslaggevend echter waren ook de nieuwe handelsstructuren over geheel Europa. Zij zorgden ervoor dat economische gebieden die tot nog toe amper met elkaar in aanraking waren gekomen gingen concurreren. Concurrentie is de grootste motor van elke innovatie.

Bovendien bevorderde de waardering van de creatieve krachten van het individu in de humanistische cultuur van de Renaissance deze ontwikkeling: de 'kunstenaars-ingenieurs' waren visionairs van tal van uitvindingen, waarvan het ontwerp echter steeds op een heel concrete, praktische toepassing was gericht. De tentoonstelling laat de belangrijkste nieuwigheden uit deze samenwerking van theorie en praktijk zien, bijv. de boekdruk, de hydraulica en vooral de mechaniek. Getoond worden in de eerste plaats instrumenten en machines uit die periode, in enkele gevallen zal aan de hand van historische plannen beroep worden gedaan op gereconstrueerde, goed functionerende modellen.

Bijzondere aandacht wordt besteed aan de geneeskunde. Tot in de 16de eeuw baseerde zij zich verregaand op de door Galen in de 2de eeuw na Chr. samengevatte kennis van de geneeskunde uit de Oudheid. De machteloosheid tegenover besmettelijke ziektes, vooral dan de pest en ook de sinds het einde van de 15de eeuw tot een probleem uitgegroeide syfilis, zorgde voor kritiek en een nieuw begin (Paracelsus, begin van de 16de eeuw). Als lichtend voorbeeld in de tentoonstelling offreert zich Andreas Vesalius: zijn vroeg werk draagt nog de stempel van de wetenschappelijke kennis uit Middeleeuwen en Oudheid, voordat hij met zijn in 1543 gepubliceerd anatomisch leerboek *De humani corporis fabrica* de grondslag legde voor de moderne geneeskunde; gesteund op systematische secties van menselijke lijken, corrigeerde Galen het leerboek in meer dan 200 punten. Vesalius droeg zijn werk op aan Karel V, en werd zijn lijfarts. De ziektes van de keizer en hun behandeling werpen niet alleen een licht op de persoon van de keizer zelf, maar ook op de voorbeeldige stap van de geneeskunde van kwakzalverij naar een moderne wetenschap, bepalend voor deze periode.

8. De ceremonies van de macht

Karel V en de kunst van zijn tijd; mecenaat en macht

Karel V groeide op aan een van de schitterendste hoven van zijn tijd, het Bourgondische hof, in een „ridderlijk gecostumeerde romanwereld“ (K. Brandi), wat een stempel zal drukken op Karels leven. Hoofs ceremonieel was een belangrijk instrument om zichzelf te presenteren en zijn heerschappij te vestigen, en waar alle takken van kunst deel aan hadden: muziek, schilderkunst, literatuur, geschiedschrijving enz..

Het thema „Schone kunsten“ zal in de tentoonstelling dan ook worden behandeld in samenhang met hun hoofse en beslist ook „propagandistische“ functies.

Karel was geen verzamelaar, maar een mecenas van de kunsten: de belangrijkste kunstenaar die voor Karel V heeft gewerkt was ongetwijfeld Titiaan. Er wordt natuurlijk speciale aandacht besteed aan zijn ontmoetingen met de keizer (1530 in Bologna, twee keer in Augsburg).

Kunst was een belangrijk wapen in de geloofsstrijd. De propaganda van de vlugschriften met hun vaak drastische, emotionele en vooral algemeen begrijpelijke beeldspraak geeft in de tentoonstelling de tegenstelling tussen het verfijnde keizerlijk-hoofse milieu en de hardnekkige geloofs- en machtsstrijd in het Duitse Rijk, waar alle lagen van de maatschappij bij waren betrokken, des te duidelijker weer.

9. Troonsafstand van de keizer en zijn erfgenamen

Het falen van de universalistische politiek van Karel V

In de herfst van 1555 doet Karel in een reeks van officiële plechtigheden afstand van de troon. De Spaanse kroon ging aan zijn zoon Filips II; in het Roomse-Duitse Rijk, dat zijn tot nog toe langste vredesperiode (tot 1618) kende, werd hij opgevolgd door zijn broer Ferdinand I. Karel zelf trok zich terug in een kleine plaats in het hoogland van Castilië en leefde er in een villa in de nabijheid van het klooster van San Gerónimo de Yuste. Hij werd begeleid door zijn meest vertrouwde getrouwen en met enkele bezittingen, waaronder zijn

lievelingsschilderijen van Titiaan. Op 22 september 1558, om twee uur 's morgens stierf Karel V in Yuste; Filips II organiseerde op 29 december 1558 een schitterende begrafenis te Brussel.

De troonsafstand en het zich terugtrekken in Yuste zijn aanleiding voor een samenvatting, bieden echter ook de gelegenheid zijn opvolgers voor te stellen. De regeringstijd van Karel V was een periode van ingrijpende veranderingen; de tweede helft van de eeuw was gekenmerkt door de poging om de talrijke veranderingen en innovaties te controleren en er de scherpte van te nemen, met tijdelijk succes, voordat de slechts oppervlakkig tot bedaren gebrachte politieke en religieuze spanningen tot uitbarsting kwamen in de verschrikkingen van de Dertigjarige Oorlog.

De belangrijkste tentoongestelde stukken

- Christoph Amberger: Portrettekening van Karel V; New York, Pierpont Morgan Library
- Peter Apian: Astronomium Cesareum; Munchen, Bayerische Staatsbibliothek
- Jörg Breu de Oudere, (naar): Vier maandschilderijen; Berlijn, Deutsches Historisches Museum
- Lucas Cranach de Oudere: Beeltenis van de keurvorst Frederik de Wijze van Saksen; Berlijn, Deutsches Historisches Museum
- Lucas Cranach de Oudere.: Maarten Luther als jonker Jörg; Leipzig, Museum der Bildenden Künste
- Lucas Cranach de Jongere: Reformatorportretten uit het zgn. stamboek van Lucas Cranach; Eisenach, Wartburgstiftung
- Dosso Dossi: J. Fugger de Rijke; Boedapest, Szépművészeti Múzeum
- Albrecht Dürer: Hoofdman Felix von Hungersberg; Wenen, grafische collectie Albertina
- Albrecht Dürer: De trofee van Bohemen; Wenen, Albertina
- Cibo Gherardo: Het eerste herbarium van de moderne tijd; Rome, Biblioteca Angelica
- Marten van Heemskerck: De 12 overwinningen van Karel V; Dresden, Staatliche Sammlungen, Kupferstichkabinett
- Desiderius Helmschmid: Harnas van Karel V uit de slag van Mühlberg; Madrid, Patrimonio Nacional, Real Armeria
- Nicolaus Hogenberg: Cavalcade van Karel V bij de keizerskroning 1530 in Bologna; Wolfenbüttel, Herzog August- Bibliothek
- Jacques Jonghelinck: Buste van Filips II; Madrid, Museo del Prado
- Jörg Kolber, Ludwig Lässl: Ontwerpexemplaar van het 'Schwazer Bergbuch'; Bochum, Deutsches Bergbaumuseum
- Leone en Pompeo Leoni: Buste van keizer Karel V in het harnas van de slag van Mühlberg; Madrid, Museo del Prado
- Lucas van Leyden: De kaartspelers; Madrid, Fundación Colección Thyssen-Bornemisza
- Maarten Luther: Brief aan Cuspian, geschreven op de vooravond van het tweede verhoor door Karel V te Worms 1521; Wenen, ÖNB
- Hans Maler: Beeltenis van Anna van Hongarije; Berlijn, Preußischer Kulturbesitz, Gemäldegalerie
- Konrad Meit: Buste van Karel V op de leeftijd van 19 jaar; Gent, Musée des Beaux Arts
- Niclas Meldemann: Rondom aanzich van de stad Wenen ten tijde van de eerste belegering door de Turken in 1529; Wenen, Historisches Museum der Stadt Wien
- Quentin Metsys: Erasmus van Rotterdam; Rome, Galleria Nazionale dell'Arte antica, Palazzo Barberini
- Jean Mone: Bruilofsreliëf met Karel V en Isabella van Portugal; Gaasbeek, Kasteel van Gaasbeek
- Filippo Negrolì: Stormhoed en rond schild van Karel V; Wenen, Kunsthistorisches Museum, hofjacht- en wapenkamer
- Giulio Romano: Triomfboog voor de intrede van Karel V in Mantua; Wenen, grafische collectie Albertina
- Johannes Schöner: Hemelglobe; Weimar, Herzogin Anna Amalia-Bibliothek
- Jörg Seusenhofer: Wapenrusting voor Frans I; Parijs, Musée de l'Armée
- Titiaan: Keizer Karel V met Ulmse dog; Madrid, Museo del Prado
- Titiaan: Noli me tangere; Madrid, Museo del Prado
- Titiaan: Venus en Amor; Florence, Galleria degli Uffizi
- Titiaan: Keurvorst Johan Frederik van Saksen; Wenen, Kunsthistorisches Museum
- Titiaan: Keurvorst Johan Frederik van Saksen in wapenrusting; Madrid, Museo del Prado
- Titiaan: Paus Paulus III; Wenen, Kunsthistorisches Museum
- Jan Cornelisz Vermeyen / G. Pannemaker: Reeks gobelins van de slag van Tuní; Madrid, Patrimonio Nacional, Palacio Real
- Rouwwapens van keizer Karel V bij de Augsburgse herdenkingsdienst op 24 en 25 februari 1559; Augsburg, Diözesanmuseum
- Mixtekisch-Puebla: Masker van Mexica; Rome, Museo Nazionale Preistorico Etnografico Luigi Pigorini
- Noord-Italië: Reisaaltaar van Karel V; Escorial, S.Lorenzo de El Escorial
- Zogenaamd ouder gebedenboek van Karel V; New York, Pierpont Morgan Library

- Grote tafelklok met de figuur van keizer Karel V; Stuttgart, Württembergisches Landesmuseum
- Masker van Mexica, geschenk van Cortes aan Karel V, Rome, Museo Nazionale Etnografica 'Luigi Pigorini'.

De catalogus

De tentoonstellingscatalogus - met ca. 400 pagina's en meer dan 300 afbeeldingen in kleur - zal de stand van het internationaal onderzoek over het tijdperk van Karel V presenteren. De catalogus richt zich ook, zoals de tentoonstelling zelf, tot een algemeen geïnteresseerd publiek. De inleidende essays zullen in de catalogussen van de vier betrokken instellingen te Gent, Bonn, Wenen, Madrid/Toledo verschijnen.

Hebben hun medewerking toegezegd: Prof. Klaus Bergdolt, Keulen, Prof. Wim Blookmans, Leiden, Prof. Fernando Checa, Madrid, Prof. Sir John Elliott, London; Prof. Alfred Kohler, Wenen, HR Dr. Georg Kugler, Wenen, Prof. Marc Laureys, Bonn; Prof. Bernd Moeller, Göttingen; Prof. Horst Raabe, Konstanz, Dr. Heide Stratenwerth, Konstanz; Prof. Eberhard Schmitt, Bamberg; HR. Dr. Klaus Schütz, Wenen, Prof. Herman Van der Wee, Brussel e.a.

Verzeichnis der Essays:

- Sir John Elliott: Inleiding
- Alfred Kohler: Persoonlijkheid en heerschappij
- Wim Blookmans: De strijd om het overwicht in Europa
- Fernando Checa: Kunst en macht in de eerste helft van de 16de eeuw: Karel V en de kunst
- Georg Kugler: Macht en mecenaat
- Klaus Schütz: De iconografie van Karel V
- Silvia Ferino-Pagden: Karel V en Titiaan
- Bernd Moeller: De Reformatie
- Herman van der Wee: Wereldrijk en wereldeconomie
- Klaus Bergdolt: Geneeskunde en botanica
- Eberhard Schmitt: De ontdekking en inbezitneming van de wereld
- Heide Stratenwerth: De politieke correspondentie van Karel V

Beknopte gids

De beknopte gids volgt de tentoonstellingsopbouw met inleidende teksten en toelichtingen bij de gobelinreeks „De Tunisveldtocht van Karel V“ en geeft literatuuraanbevelingen bij het tentoonstellingsthema. Op 44 pagina's met gedeeltelijk ook afbeeldingen over de hele pagina illustreert de beknopte gids een rondgang door het tentoonstellingsthema. Verkoopprijs: 10,- DM.

Aanbiedingen ter begeleiding van de tentoonstelling

Het *Workshop-programma* met praktische, beeldende aanbiedingen voor kinderen, jonge mensen en volwassenen alsook voor schoolklassen met betrekking tot de tentoonstelling *Karel V* begint in maart. Thema's en termijnen vindt u op het foldertje.

De regelmatige *openbare rondleidingen* zijn in verbinding met de entreekaart voor de tentoonstelling gratis. Deelnemersstickers zijn aan de informatiestand in de foyer verkrijgbaar. Het aantal deelnemers is beperkt tot 25 personen. (Wijzigingen voorbehouden, indien nodig kan dit aanbod worden uitgebreid.)

Vanaf 26 februari tot en met 21 mei, op dinsdag en woensdag 15.00 en 19.00 uur, van donderdag tot zaterdag 15.00 uur, op zon- en feestdagen 11.00 en 15.00 uur

Rondleiding voor groepen tot 25 personen 100,- DM, vanaf 25 personen per deelgroep 80,- DM, voor schoolgroepen 40,- DM, voor VHS-groepen 80,- DM, met telkens de gereduceerde entreprijs voor groepen.

Aanmelding en advies uiterlijk zeven openingsdagen vóór de gewenste datum, maandag tot vrijdag van 9.30 tot 13.00 uur bij de 'Pädagogischer Dienst'. Wij komen graag tegemoet aan speciale wensen en interesses van de groep. Telefoon 0228 / 9171-247, telefax 0228 / 9171-244, e-mail: paedagogik@kah-bonn.de

Groepen die geen rondleiding hebben geboekt of deze rondleiding zelf in de hand nemen, worden verzocht hun bezoek bij de 'Pädagogischer Dienst' aan te kondigen. Aangemelde groepen worden in de tentoonstelling prioritair binnengelaten.

's Vrijdags hebben schoolklassen vanaf 09:00 uur vrije toegang tot de tentoonstellingen.

Zichtbare muziek

Zichtbare muziek is een musicale begeleiding bij het bekijken van werken die te maken hebben met belangrijke gebeurtenissen uit het leven van keizer Karel V. De historisch gedocumenteerde samenhang van muziek en tentoongestelde stukken laat uitgezochte kunstwerken weerklinken.

De CD bij de tentoonstelling: CAROLE MAGNUS ERAT muziek in het leven van Karel V 1500-1558

Aan het hof van Karel V speelde muziek in ceremonieel en liturgie een belangrijke rol. In zijn dienst stonden enkele van de belangrijkste componisten van die tijd.

In samenwerking met de label Glissando verschijnt er een CD naar aanleiding van de tentoonstelling Keizer Karel V, die gewijd is aan dit belangrijk aspect van keizerlijke zelfpresentatie. Zij zal speciaal voor de tentoonstelling door Pomerium uit New York worden bespeeld, momenteel een van de toonaangevende ensembles op het gebied van oude muziek. Het chanson „Mille regretz“ van Josquin Desprez – een bijzonder liefelingswerk van de keizer – vormt de leidraad door het programma. Eerst is het origineel te horen, daarna in verschillende „bewerkingen“ (in de vocale bewerking van Gombert, als basis voor een mis-compositie van Morales, en als instrumentale versie van Luys de Narvaez met de ondertitel „La canción del Emperador“). Belangrijke motetten en verdere religieuze stukken van Gombert en Morales markeren belangrijke gebeurtenissen in het leven van Karel V. Het programma eindigt dan met enkele motetten ter ere van de keizer en met uittreksels uit het Requiem Morales, dat verwijst naar een herdenkingsplechtigheid in Mexico in 1559.

Congres

Vrijdag, 25 februari van 9.00 tot 18.00 uur

Internationaal symposium in het forum: *Karel I van Spanje en V van Duitsland*

Van 22 februari tot en met 25 februari heeft in Munster en Bonn het wetenschappelijk symposium plaats met als thema „Karel I van Spanje en V van Duitsland“. Vanaf dinsdag, 22 februari, 15.00 uur, wordt zitting gehouden in de senaatszaal van de Westfaalse Wilhelms-universiteit te Munster. Het congres wordt op 25 februari in Bonn in de 'Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland' voortgezet. Het doel van het symposium bestaat erin, de verschillende, gedeeltelijk met elkaar concurrerende discussies in politiek, maatschappij, religie, literatuur, beeldende kunst en muziek van tijdgenoten in het spanningsveld van traditie en innovatie te bekijken en te evalueren.

09:00 - 10:00 uur

Ulises o qué?: Pedro de Urdemalas o la heroicidad clásica en el Mediterráneo carolino

Encarnación Sánchez García (Napels)

Ridderethos en landsknechttaktiek. De grote veldslagoverwinning van Karel V in de beeldende kunst

Elke Anna Werner (Munster)

10.30 - 11.30 uur

De muziek aan het hof van Karel V tussen traditie en innovatie

Klaus Hortschansky (Munster)

La „prensa pimitiva“ (relaciones de sucesos) al servicio de la política imperial de Carlos V

Augustín Redondo (Parijs)

12:00 - 13:00 uur

La ruptura argumental entre educación y ciencia en la Europa de la Edad Moderna

Thomas Dandeleit (Princeton)

Los operarios de imprenta protestantes en la España de Carlos V y Felipe II, y la Inquisición

Clive Harvey Griffin (Oxford)

15:00 - 16:00 uur

Sátiras apologéticas pre-Valdesianas de las cosas ocurridas en Roma

Stanislav Zimic (Austin/TX)

16:30 - 17:30 uur

Tussen vredesvisie en omlijning van het „moderne“ volkenrecht: Het tijdperk van Karel V

Heinz Duchhardt (Mainz)

De politiek van Karel V ten aanzien van de kerk vanaf de Rijksdag te Worms in 1521 tot de Augsburgse Godsdienstvrede van 1555

Ferdinand Seibt (München)

De referaten worden simultaan vertaald. De entreekaart voor de tentoonstelling geeft recht tot deelneming aan het symposium.

Concert

20:00 uur Concert met het ensemble Orphénica Lyra in het forum. Muziek aan het hof van Karel V

Het ensemble draagt de naam van het in 1554 verschenen boek van de Spaanse componist Miguel de Fuenllana met composities voor luit. Het bevat enkele stukken en transcripties van werken van componisten uit dezelfde tijd. Nuria Rial (sopraan), Jordi Domenech (alt), José Miguel Moreno (luit), Guido Balestracci (gamba) en Alberto Macchini (slaginstrumenten) geven een keuze van deze werken ten beste. Entree: DM 19,- (plus VVK-kosten), DM 27,- ('s avonds aan de kassa).

Met de vriendelijke ondersteuning van de ambassade van Spanje, de DFG, het Ministerie voor scholen en bijscholing, wetenschap en onderzoek van de deelstaat Noordrijn-Westfalen.

ARTE- themagebonden avond

Karel V - Macht en onmacht van een keizer. Naar aanleiding van de 500ste verjaardag op 24-2-2000

Martin Schulze presenteert live de opening van de tentoonstelling in de 'Kunst- und Ausstellungshalle'. De volgende door de WDR geproduceerde films maken deel uit van de thematische avond:

1. Karel V of De onregeerbaarheid van de wereld

De ARTE-documentatie probeert het verband te leggen tussen de tijd van de Europese heersers en ons tijdvak. Gesprekken met historici en met bekende denkers van nu bewijzen hoezeer onze huidige tijd wordt beïnvloed door de processen, ideeën en ingrijpende veranderingen ten tijde van Karel V. Met het Europese verenigingsproces voor ogen leidt de vraag naar de staat en de strijd voor het "ware geloof" tot fanatieke uitwassen in onze eeuw.

De wereld van Karel V, in het omwentelingsproces tussen Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, bleek onregeerbaar te zijn. De dynamiek van sociale processen ging toen al moeilijk te sturen en confronteerde Karel V met vrijwel onoplosbare problemen.

Lengte: 45 minuten, auteur: Werner Biermann; redactie: Klaus Liebe en Sabine Rollberg.

➔ **Ansichtscassetten verkrijgbaar onder het faxnr. 0228-9171-211.**

2. Karel komt! 420 Dage onderweg met Karel V

Geen heerser was zoveel onderweg in zijn Rijk als Karel V. „Tijdens de veldtochten die ik heb ondernomen, ten dele om oorlog te beginnen, ten dele om vrede te stichten, ben ik negen keer naar Duitsland gekomen, zes keer naar Spanje, zeven keer naar Italië, vier keer naar Frankrijk, twee keer naar Engeland en twee keer naar Afrika en heb dus veertig grote reizen gemaakt, de minder belangrijke bezoeken, die ik in de loop van de tijd aan mijn verschillende staten heb gebracht niet meegerekend. Ik heb acht keer de Middellandse Zee bevaren, twee keer de Spaanse zee; aan de reis die ik vanuit Spanje naar de Nederlanden ondernam, zoals u weet, om heel ernstige redenen, wil ik hier niet herinneren.“. Zo schreef de keizer in de rede bij zijn aftreden op 25-10-1555.

De film reconstrueert een van de grote reizen van de keizer, van Bologna naar de Rijn, de na zijn kroning plaatvond. Wij beleven zowel de moeite en lasten van de 3000 mensen die met de regent onderweg waren, alsook die van de steden waar hij zijn intrede deed. De enorme problemen van deze reizen worden onder meer zichtbaar in de disciplinemaatregelen. Hij liet regelmatig Spanjaarden die een slechte reputatie hadden publiek hangen. Een onderzoeksproject van de universiteit van Konstanz, dat de brieven van de keizer analyseerde, leverde volledig nieuw bronnenmateriaal en de noodzakelijke feiten voor de film.

Auteurs: Beatrix de los Reyes en Andrew Davies; redactie: Sabine Rollberg.

→ *Ansichtscassetten verkrijgbaar onder het faxnr. 0228-9171-211.*

3. De controverse van Valladolid

Met de Prix d'Italia en de hoogste Franse televisieprijs gekroonde Franse documentair uit 1991.

De film die zich afspeelt rond 1550, dus vijf jaar vóór het aftreden van Karel V, weerspiegelt de tijdgeest van dat tijdperk. Het gebeuren speelt zich af in Valladolid, de toenmalige hoofdstad van Spanje, dat door uitplundering en de kolonisatie van Amerika grote rijkdommen had verworven. De vraag naar de identiteit van de bewoners van de

Nieuwe Wereld zaaide tweedracht tussen de mensen en werd een probleem voor de keizer. Het draaiboek van Jean-Claude Carrière is onder andere gebaseerd op het boek "Las Casas voor Karel V" van Reinhold Schneider. In de hoofdrollen: Jean-Louis Trintignant, Jean Carmet, Jean-Pierre Marielle.

Regie: Jean-Daniel Verhaeghe.

4. De vrouwen rond keizer Karel V. Liefde, macht en eenzaamheid

(Eerste uitzending op 23-02-2000, 19:30 - 20:15 uur in de Bayerischen Rundfunk)

Keizer Karel V is in 1500 in Gent geboren. Naar aanleiding van zijn 500ste verjaardag op 24-02-2000 zullen vrouwen in hun relatie tot Karel V worden voorgesteld, die in zijn leven een belangrijke rol hebben gespeeld en tot nog toe onvoldoende op de voorgrond hebben gestaan: zijn grootmoeder Maria van Bourgondië, zijn moeder Johanna de Krankzinnige van Spanje, zijn tante Margaretha van Oostenrijk, zijn zuster Maria van Hongarije, zijn echtgenote Isabella van Portugal en zijn Regensburgse minnares Barbara Blomberg.

De tijd van Karel V was gekenmerkt door godsdienstconflicten, boerenopstanden, krijgstochten en de verovering van de Nieuwe Wereld. De macht van de mannen was bepalend in deze wereld waarin de vrouwen subversief een belangrijke rol speelden. De loyaliteit van de vrouwelijke familieleden was absoluut noodzakelijk voor de opbouw en het behoud van de macht in het rijk waar de zon nooit onderging. De vrouwen die hem omringden en nauw in verbinding met hem stonden, hadden de mogelijkheid invloed uit te oefenen. De prijs hiervoor was de volledige onderwerping aan zijn politieke machtsinteresses. De film van Angelika Lizius behandelt de complexiteit van deze betrekkingen.

Redactie: Carola Richter.

Reeks uitzendingen van WDR 3 Muziek in het tijdperk van keizer Karel V (1500-1558)

Enkele van de belangrijkste componisten van die tijd stonden in de dienst van de kunstpromotor Karel V. In een zesdelige uitzending schets de WDR 3 de etappes in het leven van keizer Karel V in de spiegel van de muziek van zijn tijd. Te beluisteren zijn bekende ensembles voor oude muziek, waaronder het Hilliard-ensemble, Chanticleer, La Colombina en de Tallis Scholars onder de leiding van Andrew Parrott.

Zendtijden:

's Zaterdags van 26 februari tot 11 maart en 25 maart tot 15 april 2000, 19:20 uur tot 20:00 uur, WDR 3,
Redactie: Barbara Schwendowius

26 februari 2000, Karel V in Gent: Mis en dansmuziek uit Vlaanderen

Tot de toonaangevende componisten in Vlaanderen, het geboorteland van Karel V, hoorde aan het begin van de 16de eeuw Alexander Agricola. Zijn landgenoot Nicolas Gombert zou later kapelmeester van de keizer worden en niet alleen muziek voor kerkelijke plechtigheden componeren, maar ook muziek voor dansfeesten. De uitzending stelt motetten en delen van een Paasmis voor alsook chansons en dansliederen. Zingen doet onder meer het Huelgas-ensemble onder de leiding van Paul van Nevel.

04 maart 2000, Muziek aan het Spaanse hof: ceremonie en chanson

In 1516 wordt Karel tot koning van Spanje uitgeroepen. Op de muziek aan het Spaanse hof nam vooral het nieuwe Franse genre van het „chanson“ invloed, daar hoort ook „Mille regretz“ van Josquin Desprez bij - een van de lievelingsstukken van de keizer. Afgezien van dit werk wordt in de uitzending muziek gebracht van Cristóbal de Morales, Pierre Sandrin, Diego Ortiz en Hernando de Cabezón. Tussen meerder delen van de „Missa mille regretz“ van Morales, gezongen door de Tallis Scholars, improviseert de klaroensolist Bruce Dickey rijkversierte muzikale improvisaties met kortere noten in de stijl van de tijd - een voorloper van de moderne virtuositeit. De opname is afkomstig uit de „Tagen alter Musik in Herne“.

11 maart 2000, Het leven in Duitsland: Maatschappelijk en politiek lied

In het reformatiejaar 1517 sterft Heinrich Isaac, de hofcomponist van Karels grootvader Maximiliaan. Als Karel 1519 tot keizer wordt gekozen, is de situatie in Duitsland gekenmerkt door interne en externe oorlogen. De muziek van die tijd kan daar een lied van zingen en kiest partij. Chanticleer en het Hilliard-ensemble zingen liederen zoals „Wach auf, wach auf, du deutsches Land“ van Isaac of „Mein Mann ist im Krieg mit einer Huren gerennet“ van Thomas Sporer.

25 maart 2000, Duitsland en de Reformatie

In het Duitsland van Karel V sluiten zich de protestanten aaneen. Enkele jaren na het aanslaan van zijn stellingen publiceert Maarten Luther het „Wittenbergisch Geistliche Gesangbuch“. Uitgever is Johann Walter, vriend en muzikaal raadgever van Luther. Ook Luther zelf heeft zijn bijdrage tot de liederen gegeven, bijvoorbeeld „Ein

feste Burg ist unser Gott“. Korallen, geestelijke liederen en de Duitstalige bijbel vormen de basis voor motetten en koraalbewerkingen, wat in de muziek van de 16de eeuw in Duitsland tot uitdrukking komt.

01 april 2000, Krijgstochten en keizerskroning in Italië en hun muzikaal echo

Musikale veldslagschilderijen en ceremonies: Het chanson „La guerre“ van Clément Janequin bezingt de slag bij Marignano die Karel in 1515 tegen de Franse koning Frans I verloor. De Vlaming Hermann Werrecore commentarieert met „La Battaglia taliana“ het oorlogsgebeuren in Noord-Italië. Toen Karel zich in 1530 te Bologna tot keizer liet kronen, leverde zijn hofcomponist Nicolas Gombert daar de muziek voor. Te beluisteren zijn het ensemble Clément Janequin, de 'Geigenbande', Odhecaton en het ensemble Pian & Forte.

15 april 2000, Dood in het klooster: Passiemuziek in Spanje en Nieuw-Spanje

Karel V trad in 1555 af en trok zich terug in een klooster in de buurt van Madrid, waar hij in 1558 stierf. Bij zijn Spaanse landen hoorden intussen ook grote delen van Midden-Amerika, zodat de liturgie op Witte Donderdag in de kathedraal van Nieuw-Spanje al even artistiek polyfoon klonk als in de kloosterlijke privékapel van de keizer: met werken van Franciscus Vásquez („In te Domine speravi“), Juan de Lienas („Coenantibus autem illis“), Tomás Luis de Victoria en Cristóbal de Morales (Responsorien zum Gründonnerstag). Zingen doet het vocaalensemble La Colombina uit Spanje.

Een geestelijke missie als politiek drama: Karel V van Ernst Krenek Internationaal Beethovenfeest Bonn 2000

Concertante opvoeringen op zaterdag, 14-10-2000, 20:00 uur, Beethovenhalle Bonn en zondag, 15-10-2000, 20:00 uur, Kölner Philharmonie

Toen Ernst Krenek (1900-1991) in de zomer van 1932 aan een opera over Keizer Karel V begon, besefte hij, dat zijn werk een politiek drama zou worden. De schepper van „Johnny spielt auf“ ontwierp tekst, dramaturgie en muziek als een tegenstelling van ideeën, zoals hij die in de gestalte van een historisch panorama gepersonifieerd zag. Krenek zag in Karel V een van de laatste vertegenwoordigers van de middeleeuwse voorstelling van universaliteit. Tegelijkertijd was hij echter ook een problematische en donkere gestalte, een mens vol twijfels en grote besluiteloosheid. Teneergedrukt door de problemen van zijn ambt, had hij de taak op zich genomen, een geestelijke missie – de vereniging van de christenheid – met politieke middelen door te zetten en leed schipbreuk. De belangstelling voor de zogenaamde „duistere Middeleeuwen“ werd bij de Oostenrijkse

componist door de afkeer gewekt tegen de gewelddadige escalatie van het Duitse nationalisme aan het begin van de jaren 30 en werd verdiept door zijn droom van een wereldvrede en van een verenigd Europa.

Het ontstaan van het drama ging gepaard met een grondig historisch onderzoek. In de Oostenrijkse nationale bibliotheek kreeg Krenek de uitzonderlijke toelating, het materiaal over de geschiedenis van het huis van Habsburg te bestuderen. In een tijd waarin het twaalftoonstelsel als zwakzinnige dwaling en als een soort van duistere cultus werd beschouwd, paste Krenek deze voor de eerste keer toe in „Karel V“. Een onderneming die hij later zelf als „zonderling avontuur“ bestempeld.

Ernst Kreneks meest bekende werk, de opera „Johnny spielt auf“ oogste na zijn première in 1927 te Leipzig, overweldigende successen in geheel Europa en de USA. Kreneks roem verschaftte hem voldoende financiële steun, om zich uitsluitend aan de compositie te kunnen wijden. Na studies bij Franz Schreker te Wenen en Berlijn en ontmoetingen met componisten als Ferruccio Busoni, Hermann Scherchen en Eduard Erdmann die hem vormden, was Krenek assistent van Paul Bekker aan het Staatstheater te Kassel, waar hij afgezien van zijn verplichtingen als dirigent ook verantwoordelijk was voor de toneelmuziek van het theater. Zijn werkzaamheden als dirigent gingen al heel vroeg vergezeld van levendig compositorisch werk en theoretische verhandelingen. Deze veelzijdigheid in zijn muzikale activiteiten zal Kreneks leven verder blijven beheersen.

Vooraankondiging 2000 Wijzigingen voorbehouden

Orinoko-Parima. Indiaanse groepen uit Venezuela.

verlengd 06-08-1999 - 19-03-2000 *

Sinds de ontdekking van de Nieuwe Wereld strijden de Indianen tegen culturele vervreemding en ethnische ontworteling. Een gering aantal groepen was in staat zijn identiteit verregaand te bewaren en zich volgens eigen voorstellingen te ontwikkelen. Representatief voor dergelijke culturen zijn de groepen die samenleven tussen de boven-Orinoko en de bergketen Sierra Parima, de omgeving waarin het legendaire Paríma-meer wordt vermoed, waarin de El Dorado - de goudman - leefde.

Sinds de jaren 50 verzamelde Edgardo Gonzales Niño, die bij de Amazone-indianen leefde, getuigen van deze culturen. Aan de boven-Orinoko en zijn stroomgebied verzamelde hij meer dan 1000 voorwerpen, die enkele jaren geleden in het bezit kwamen van de Fundación Patricia Phelps de Cisneros in Caracas. De tentoonstelling behandelt sleutelthema's zoals liefde, werk, strijd en toverij, van de twaalf indiaanse ethnische groepen aan de boven-Orinoko. Tentoongesteld worden o.a. maskers, cultusobjecten, sieraden en veerwerk, die door hun grote artistieke vaardigheid met de hand en hun originaliteit bekoren.

Keerpunten in de geschiedenis

04-12-1999 - 30-04-2000

Tentoonstellingsgedeelte „Terugblik“

De tentoonstelling wordt gepresenteerd door het 'Rheinischen Landesmuseum Bonn' in samenwerking met het 'Kunstmuseum Bonn' en de 'Stiftung Kunst und Kultur e.V.'. In het centrum van deze cultuurhistorische terugblik staan de „Nieuwe media“ van het verleden, hun uitwerkingen op de beeldende kunst, de tegenstellingen en baanbrekende veranderingen die zij tot gevolg hadden.

Informatie over het tentoonstellingsgedeelte „Terugblik“ krijgt u bij het 'Rheinische Landesmuseum' onder het telefoonnummer 0228-9881-0. Algemene informatie verstrekt de 'Stiftung für Kunst und Kultur' onder het telefoonnummer 0228-93455-0.

Otto H. Hajek

28-04-2000 - 27-08-2000

Een wereld van tekens

Persconferentie 27-04-2000, 11:00 Uhr

De tentoonstelling geeft een overzicht van de beeldhouwwerken en de schilderkunst van O.H. Hajek van de afgelopen 50 jaar. Aanvankelijk bekendheid verworven als een van de toonaangevende impulsgevers van de plastiek, in Duitsland eerder informeel, ontwikkelt de uit Bohemen afkomstige Hajek sinds de jaren 60 een oeuvre waarvan de vormen een taal spreken die past in de traditie van het constructivisme en die hij een menselijk aangezicht heeft gegeven. Hoofdthema van zijn artistieke creaties is het motto „Kunst doet gemeenschap ontstaan“. Hajek ontwikkelde een tekentaal, die ervoor vecht om te worden begrepen en die naar het bestaan van de mens vraagt. Zijn werken hebben betrekking op de ruimte en de architectuur, zij zijn „Tekenen langs de weg“ of „Stadstekens“, zij drukken hun stempel op de stad en in openbare ruimtes. Aan de hand van ongeveer 50 beeldhouwwerken, ten dele van groot formaat, 25 schilderijen, tekeningen en 20 grote foto's van werken die met de architectuur harmoniëren ontsluit zich het veelomvattende karakter van het oeuvre van O.H. Hajek.

C.A.D. - Wederopbouw van verwoeste synagogen

12-05-2000 - 16-07-2000

Persconferentie 11-05-2000

Deze workshoptentoonstelling toont de resultaten van een onderzoeksproject van de Technische Universiteit van Darmstadt: sinds 1995 worden hier met behulp van de CAD-methode (Computer Aided Design) uitgezochte synagogen, die tijdens de Nazi-dictatuur werden verwoest, virtueel weer opgebouwd.

In het middelpunt van de presentatie staan simulatiefilms over drie Joodse godshuizen (Keulen, Hannover, Plauen), verdere elf synagogen worden in verschillende stadia van de wederopbouw getoond. Virtuele rondgangen in zowel het buiten- als het binnengedeelte van de historische gebouwen alsook aanvullende achtergrondgegevens geven informatie over de architectuur en de verschillende liturgische inrichtingen, verduidelijken de functie van de synagoge als geestelijk en maatschappelijk centrum van de gemeente. Dit project moet er op deze wijze toe bijdragen, de herinnering levendig te houden aan de grote verscheidenheid van het joodse leven in Duitsland en aan een onherroepelijk vernietigde culturele erfenis.

4:3

Vijftig jaar Italiaans en Duits design

30-06-2000 - 12-11-2000

Persconferentie 29-06-2000, 11.00 uur

Italië en Duitsland hebben de laatste decennia in belangrijke mate hun stempel gedrukt op de vormgeving. De tentoonstelling laat voor het eerst de directe samenhang zien van het design van de beide landen en speelt hierbij ook met wat algemeen als „typisch Italiaans“ en als „typisch Duits“ wordt beschouwd.

Getoond worden de glanspunten van het design zoals meubelen en producten, inrichtingen en esceneringen. Designers, die met hun begrip van vormgeving meer dan alleen maar de wereld van de producten hebben beïnvloed, zoals Dieter Rams, Alessandro Mendini en Anna Castelli nemen aan deze tentoonstelling deel met speciale ontwerpen. Een historisch overzicht weerspiegelt de afgelopen vijftig jaar van het Italiaanse en het Duitse design; scholen (hfg Ulm), stromingen (Memphis, Radical Design) of prijsuitreikingen (Compasso d'Oro, Bondsprijs Gute Form) zijn vertegenwoordigd met uitgezochte tentoonstellingsstukken. Themagebonden vertrekken geven een omvangrijk inzicht in stijlbepalende designobjecten van de laatste vijftig jaar.

De tentoonstelling plaatst serieproducten tegenover unicates, zij toont het alledaegse en het spectaculaire. En u krijgt ook een leuk inzicht in de cultuur van alledag van de afgelopen vijftig jaar van twee verschillende landen, die altijd al met elkaar concurreerden, zich wederkerig hebben beïnvloed en ook van elkaar hebben geleerd. „4 : 3“, het resultaat van het spectaculaire wereldkampioenschap voetbal in 1970, betekende in Italië en in Duitsland verwikkeling, belofte, sensatie, enthousiasme, verlangen, succes en hartstocht. Een speciale aantrekkingskracht gaat uit van de tentoonstelling van beroemde Italiaanse en Duitse voertuigen op het 8000 m² grote dakterras: van de Borgward, de Isetta tot de Alfa Romeo Spider tonen wij een keuze uit het autodesign van de laatste 50 jaar.

Volk van duizen goden - de Hettieten

03-11-2000 - 04-03-2001

Persconferentie 02-11-2000, 11.00 uur

In het 2de millennium voor Chr. heersten de grootkoningen van de Hettieten het grootste gedeelte van Anatolië en tijdelijk Noord-Syrië. De farao's in Egypte en de koningen van Babylonië beschouwden hen als gelijkgeplaatste partners, waarmee zij diplomatieke contacten en handelsbetrekkingen onderhielden. In de bibliotheken van hun prachtige paleizen verzamelden de Hettietische heersers spijkerschrifttafelen, waarvan er meer dan 20.000 in zeven verschillende talen werden gevonden. Zij schilderen de politieke vaardigheid van het Hettietische tijdperk. De tentoonstelling heeft ongeveer 150 buitengewone voorwerpen bijeengebracht uit de archeologische musea van Anatolië. Stenen reliëfs, kleitafelen en kleizegels, bronzen beeldjes en goudsmeedkunst verlenen de bezoeker een uitstekende blik in de nog altijd raadselachtige en tot nog toe weinige bekende cultuur van dat volk. De talrijke kleitafelen en reliëfs geven inzicht in de wereld van de goden van de Hittieten, die zichzelf het „Volk van de 1000 goden“ noemden. De hoofdstad Hattuscha bij Boghazköy was in haar bloeiperiode in de 13de eeuw voor Chr. met bijna 2 km² een van de grootste steden ter wereld. Modellen van Hattuscha, afdrukken van beroemde reliëfs uit het rotsheilgdom van Yazilikaya en foto's van groot formaat maken het beeld af.

Goud uit het oude Peru

08-12-2000 - 29-04-2001

De koningsgraven van Sipán

De ontdekking van de graven van Sipán in Peru hoort tot dé spectaculaire gebeurtenissen van de archeologie, die in de loop van de geschiedenis maar zelden koningsgraven heeft gevonden.

De 280 prachtige, ongeveer 1700 jaren oude stukken van de buitengewone grafvonds bezitten afgezien van hun hoge artistiek-technische en materiële eigenwaarde een bijzondere veelomvattende en veelsoortige historische informatiewaarde.

Insignes van de macht zoals standaarden van verguld koper, heerserssymbolen zoals cepters en hoofdtooisel, maskers, zilveren sandalen, belletjes, sieraden - alles grotendeels van zuiver goed, vaak versierd met edelstenen - en als figuur gevormde keramiekkruiken laten samen met de kopie van het graf van Sipán, dat in het kader van de EXPO 98 in Lissabon was tentoongesteld, voor het eerst in Duitsland de rijke cultuur van de Moche tot leven komen. Het goud van de koningsgraven van Sipán zal na deze tentoonstelling Peru niet meer verlaten.

* Let op de gewijzigde datum van de tentoonstelling

Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland

Friedrich-Ebert-Allee 4, 53113 Bonn

Persdienst

Telefoon 0228-9171-204/5/6 Telefax 0228-9171-211

www.kah-bonn.de / e-mail: majer-wallat@kah-bonn.de